

ביתו, יזון עצמו תחילה, כדי שיהא לו כח לצאת לעבוד ולפרנסם, אבל לגבי מלבושים, מבואר להלן שבני ביתו קודמים לו.

נאמר "והיים לנערותך". אמר מר זוטרא בריה דרב נחמן: כך ביאור הכתוב: תן חיים לנערותיך! למד את בני ביתך דרכי חיים שיסתפקו במזונות קלים. מכאן לימדה תורה דרך ארץ, שלא ילמד אדם את בנו לאכול בשר ויין.

אמר רבי יוחנן: הרוצה שיתעשר — יעסוק בבהמה דקה! ב-T9

אמר רב הסדא: מאי דכתיב "ועשתרות צאנך", ביאורו: שהצאן מעשרות את בעליהן⁽¹¹⁾.

ואמר רבי יוחנן: מוטב לשתות כסא דחרשין, כוס של מכשפות, ולא לשתות כסא דפושרין, שמזיקין לגוף.

וחני מילי דאמרינן שהם מזיקים, דוקא כשהם נתונים בכלי מתכות. אבל בכלי חרש — לית לן בה!

ובכלי מתכות נמי לא אמרן, אלא דלא שדי בהו ציביא שלא הכניס במים הפושרין שרשי עשבים ותבלינים, אבל שדי בהו ציביא — לית לן בה!

וכי לא שדי בהו ציביא נמי לא אמרן אלא

דלא ציין, שלא רתחו המים מתחילה, אבל אי ציין — לית לן בה!

ואמר רבי יוחנן: מי שהניח לו אביו מעות ורוצה לאבדן, כלומר, מי שקיבל ממון בירושה ואינו חס עליהם לפי שלא טרח בהם — ילבש כלי פשתן, וישתמש בכלי זכוכית, וישכור פועלים ואל ישב עמהן! שאם יעשה כן יאבד ממנו. ובא רבי יוחנן ללמד שאל יעשה אדם כך כדי שלא יבא לידי הפסד ממון.

ומבארין: "ילבש כלי פשתן" — בכיתנא רומיתא [פשתן יקר הוא]. "וישתמש בכלי זכוכית" — בזוגיתא חיוורתא זכוכית לבנה שהיא יקרה. "וישכור פועלים ואל ישב עמהן" — בתורי, שמוסר לפועלים שוורים לחרוש בהם דנפיש פסיריהו, שמפסידים לו הרבה, משום שאינם משגיחים על החריש כראוי וגם לא על השוורים, ועל ידי כך נעשים השוורים כחושים וחבולים.

דרש רב עזירא: זימנין אמר לה להאי דרשא דלהלן משמיה דרבי אמי. זימנין אמר לה משמיה דרבי אסי:

מאי דכתיב "טוב איש חונן ומלוה" — יכלכל דבריו במשפט, ביאורו: שיש לאדם לכלכל מעשיו בהוצאות הבית שיהיו לפי מדת יכולתו.

שלעולם יאכל אדם וישתה — פחות ממה

לשון "עשתרות" שהוא לשון חוזק, כמו שפירש"י [דברים כח, ד], וכל הנידון הוא אם לשון החוזק נסוב על הצאן או על בעליהם, ומהרש"א כתב שמסוגיין משמע שלא כדבריו.

11. רש"י עה"ת [דברים ז, יג] כתב: מנחם פירש אבירי בשן מבחר הצאן כמו עשתרות קרנים לשון חוזק ורבותינו אמרו שמעשרות את בעליהן. וביאר הרא"ם שלא נחלקו בביאור

שיש לו! כלומר, שיוציא לצורך מזונותיו פחות מכדי יכולתו.

וילבש ויתכסה — כמה שיש לו! לפי יכולתו, כדי שלא יהיה מבוזה בעיני הבריות.

ויכבד אשתו⁽¹²⁾ ובניו — יותר ממה שיש לו! שאפילו ילוה מעות לצורך פרנסתם ומלבושם לפי שהן תלויין בו, והוא תלוי במי שאמר והיה העולם!

דרש רב עינא אפתחא דבי ריש גלותא: השוחט לצורך חולה שיש בו סכנה וצריך

לאכול בשר בשבת חייב לכסות הדם, אף על פי שיש בזה חילול שבת. שכיון שהשבת נדחית לצורך השחיטה הזו הרי היא נדחית גם לצורך כל המצוות שיש באותה שחיטה, וכגון כסוי הדם⁽¹³⁾.

אמר להו רבה: אשתומא, דבר תימה קאמר! ⁽¹⁴⁾ לישמטוה לאמוריה מיניה — יחתכו לשוננו!

[פירוש אחר יקחו מלפניו את האמורא העומד לפניו ומשמיע לרבים מה שהוא דורש — כדי לביישו!].

עוד ברשב"א שבת קל, א. והראשונים דקדקו מדבריו שהותר אפילו כיסוי שטעון איסור תורה כשחיטה, כגון שצריך לכתוש עפר, ותמהו שהרי אין עשה דוחה לא תעשה של שבת שיש בו כרת [כשהזיד ללא התראה], ואין הכיסוי מועיל לצורך אוכל נפש של החולה.

ולפיכך כתבו הרמב"ן והרשב"א שרב עינא לא התיר לכסות אלא באופן שיש לו דקר נעוץ מבעוד יום שאין בו אלא איסור טלטול דרבנן, או עשיית גומא שאינו צריך לה אלא לעפרה, [והרישב"א הוסיף באופן שיש לו עפר תיחוח שאינו מוכן] ובכוי אין מססין דמו אפילו באופן זה. [ודבריהם תמוהים שהרי מסקנת הגמרא בכיצה [ח, ב] שאיסור גומא מדרבנן הותר גם לצורך כוי שהוא ספק מצוה, ולכאורה הוא הדין לאיסור מוקצה, ואם נעמיד באופן שהכין עפר רק לודאי ולא לספק הרי אי אפשר ללמוד מק"ו לאסור, כי מדינא אין איסור בספק יותר מלצורך ודאי].

14. הרשב"א כתב שרבה אסר את הכיסוי אפילו באופן שאיסורו רק מדרבנן וביאר הרישב"א שטעמו של רבה, כי העמידו חכמים דבריהם משום חומר השבת, אי כדי לעשות היכר שלא

12. הרמב"ם [דעות ט י] כתב צוו חכמים וכו' ויכבד אשתו ובניו יותר מן הראוי לו, ואילו בהל' אישות [טו יט] כתב צוו חכמים שיהיה אדם מכבד את אשתו יותר מגופו ואם יש לו ממון מרבה בטובתה כפי הממון. וכן בהל' יו"ט [ו יח] כתב והנשים קונה להן בגדים ותכשיטין כפי ממנו. וראה בבבא מציעא [נט א] שאמר רבא אוקירו לנשייכו כי הברכה בבית באה מכבוד האשה [ע"ש בפתח עיניים לחיד"א] ובשבת [סב, ב] אמרו שאם אשתו מקללתו על עסקי תכשיטיה כשיש לו ואינו עושה לה, בא לידי עניות, ונמצא כי אף שמצד חיובי האישות ושמחת יו"ט די שיתן כפי יכולתו, המכלכל דבריו במשפט כדאי שיתן יותר מיכולתו וירבה ברכה. [וראה ר"ן בשבת שם].

ומהרש"א כתב שדבר הנצרך לו כאוכל ומלבושים, יכלכל דבריו במשפט, וכדלעיל שלחמו קודם ללחם ביתו, אך בכבוד כמלבושים נאים, אשתו ובניו קודמים לו.

13. רש"י פירש כי מאחר שנדחית שבת אצל שחיטה זו, נדחית לכל מצותה של השחיטה [וכן מצינו במנחות עב, ב שהקטרת אימורין דוחה שבת כיון שנדחית שבת לשחיטת הקרבן וראה

השנה בשבת אין תוקעין בשופר בגבולין אף על פי שהמצוה היא ודאית, וספיקה דוחה יום טוב! שאפילו מי שאינו חייב בתקיעת שופר אלא מספק מותר לו לתקוע בראש השנה, למרות שיש איסור בתקיעה ביום טוב [שלא לצורך מצוה].

הרי מצינו, שספק מצוה דוחה יום טוב אף על פי שודאי של אותה מצוה אינו דוחה את שבת, ואם כן אף ספק כסוי הדם ידחה יום טוב ולמה אין מכסין דם הכוי ביום טוב?

השיב רבי אלעזר הקפר בריבי [כנוי לאדם גדול] תשובה על הקל וחומר של רבי יוסי ממילה:

מה למילה, דין הוא שאין ספיקה דוחה יום טוב, לפי שיש בה קולא, שכן אינה נהנת בלילי ימים טובים, לפי שאין מלין בלילה. תאמר בכפוי הדם, החמור הימנה שנוהג

דתניא: רבי יוסי אומר: כוי, אין שוחטין אותו ביום טוב, שכיון שביום טוב אין מכסין את דמו אין לשוחטו ולבטל מצות כסוי. ואם שחטו — אין מכסין את דמו היום! שאין מחללין יום טוב לצורך מצות כסוי הדם בכוי, שאינה אלא מספק⁽¹⁵⁾.

ודבר זה נלמד מקל וחומר: ומה מילה, שודאה [באופן שהמצוה היא ודאית] דוחה שבת, אין ספיקה של קיום מצות מילה דוחה אפילו יום טוב. כסוי הדם, שאין ודאו דוחה שבת, שאם תזדמן בשבת מצות כסוי הדם, ואפילו ודאית, אין היא דוחה את השבת, אין דין שאין ספיקו, כגון כיסוי דמו של כוי, דוחה יום טוב!

אמרו לו לרבי יוסי: תקיעת שופר בראש השנה בגבולות, בכל מקום, [מלבד בבית המקדש, ששם תוקעין אפילו בשבת] תוכיח — שאין ודאו דוחה שבת. שאם חל ראש

בסוגיין, שאם העפר מוכן ואין בו שום איסור, מותר וחייב לכסות בו בשבת. וכן כתב הב"י [י"ד כח] בשם הרשב"א וכוונתו לביאורו הנ"ל בסוגיין ובתוה"ב הארוך. [ולא היה לפניו משמרת הבית].

15. כתב הרא"ש שאינו שוחט ומקבל את הדם בכלי וממתין למוצאי יו"ט, משום שאמרו לעיל [מא, א] שאין שוחטין לכלי [כי נראה כמקבל דם לעבודה זרה], אך עדין קשה למה לא יכסה כלי על הדם עד מוצאי יו"ט, [שהרי לענין דם ודאי, כתב בהגהות מרדכי פ"ק דביצה שאין כופין רק משום שחביבה מצוה בשעתה] וראה בפלתי שעיקר המצוה לכסות מיד ואם ממתין אינו מקיימה כתיקונה, והקשה עליו באמרי בינה שאין זה אלא הידור מצוה, ואינו מעכב

התירו כלום אלא מפני פיקוח נפש. והרא"ה כתב שעשו היכר שהוא יום אסור בשחיטה, ולא התירו אלא את צורך החולה דהיינו השחיטה בלבד.

ונחלקו הראשונים באופן שהיה לו חולה בביתו מבעוד יום והכין עפר לכיסוי, שדעת תוס' שאסור לכסות בו בשבת משום טירחא, וגם הרשב"א במשמרת הבית ובשו"ת [ח"ד שטז] כתב לאסור משום שגזרו שמא הרואים שכיסה יבואו לכסות גם בעפר שאין מוכן. [ובתוס' רא"ש הביא את שני הטעמים], והרא"ה [בברק הבית] והר"ן כתבו לפרש שטעם האוסרים הוא משום היכר שיום זה אסור לשחוט.

אולם דעת הרא"ה עצמו שם, והרמב"ן בחולין [הובא בשטמ"ק ביצה ת, ב] והריטב"א

ומוכח שאסור לכסות את הדם של שחיטה שנעשית בהיתר [לצורך חולה] בשבת, וקשיא לרב עינא! (17)

ומתרצינן: ודלמא רבי יוסי דיבר באופן דעבר ושחט בשבת לצורך בריא. ודוקא שם אינו מכסה, כיון שהשבת לא נדחתה כלל לצורך שחיטה זו. אבל השוחט לחולה, שנדחית השבת לצורך השחיטה, יש לומר שנדחית אף לענין הכסוי כרב עינא (18).

ודחינן: יש להוכיח שרבי יוסי דיבר בשחט לחולה, שהרי הוא למד קל וחומר לכסוי הדם ממילה, ואם כן צריך לומר שהכסוי הוא דומיא דמילה. מה מילה, ודאה דוחה שבת, רק ברשות, שנעשתה בהיתר, אף

אפילו בלילי ימים טובים, ולכן יש לומר שאף ספיקו ידחה יום טוב! (16)

אמר רבי אבא: קל וחומר זה שעשה רבי יוסי ממילה לכיסוי הדם — זה אחד מן הדברים שאמר עליהם רבי חייא: אין לי עליהם תשובה! כלומר שאין להם פירכא, בכל זאת השיב רבי אלעזר הקפר בריבי תשובה!

ומסיים רבה את שאלתו על רב עינא: קתני מיהת בדברי רבי יוסי "כסוי שאין ודאו דוחה שבת". ודייק רבה: מאי "ודאו דכסוי דלא דחי שבת"? כלומר, באיזה אופן יתכן שיצטרך לכסות דם שחיטה בשבת? לאו, בהיכי תימצי של השוחט לחולה בשבת!

לכסות תיכף לשחיטה.

לו עפר מוכן מקודם, וגם שאילו היתה כוונתו כשיש לו עפר מוכן פשיטא שמוותר לכסות.

וראה בשו"ת בית יצחק [יו"ד ח"א לו ב] שהעיר כי לפי הפני יהושע [בביצה ח] נמצא שרב עינא ורבה נחלקו אם חייב על מלאכה שא"צ לגופה, ונפקא מינה אם יש במקלקל איסור דרבנן, ויש חידוש בדברי רב עינא.

ובמלא הרועים הקשה שמא הברייתא עוסקת באופן ששחט בערב שבת שאסור לכסות דמו בשבת. ואף שבאופן זה לא נדחית אצלו שבת, הרי גם אחר יכול לכסות, וצריך לומר שרק שחיטה שנדחית לה שבת נדחית גם לצורך כיסוי, ובאופן זה השחיטה לא נצרכה לדחות שבת.

18. בתורא"ש הביא שהקשו כיון שרק כשעבר ושחט אין ודאו חייב כיסוי, אם כן מה הראיה מודאי לכו, והרי כשהודאי נעשה ברשות הוא דוחה שבת, וכתב שזה גופא דחייית הגמרא, שבהכרח מדובר בודאי שנעשה ברשות כמילה, שאם לא כן אין כאן קל וחומר לכו שהוא ספק.

16. תוס' ביארו את הק"ו [לפי שיטתם שבשבת אין מכסין אפילו בעפר מוכן], שאם אסרו כיסוי בשבת משום טורח, קל וחומר שאסור לכסות דם כוי ביו"ט משום איסור גומא דרבנן או משום מוקצה כי אין דעתו לספק, אך כשהכינו עפר ביו"ט מותר, כי אין דמות טורח שבת ליו"ט. וראה מהרש"א שביאר שכוונתם למסקנת הגמרא בביצה [ח, ב] שאין ספק דוחה יו"ט משום מוקצה, ותמוה שלא מצינו שם חילוק בין ספק לודאי, אלא ש"דעתו לודאי ולא לספק" ומשמע שאם אינו מוכן אסור לכסות אפילו ודאי, ואין קל וחומר מאיסור טורח בשבת, כי באמת אין חילוק בין ודאי לספק אלא במציאות.

17. הריטב"א הקשה מכאן לדעת המתירים לכסות בעפר מוכן, שהרי יתכן כי רב עינא התיר דוקא באופן זה ומה מקשה עליו רבה מהברייתא. והשיב לו הרא"ה שרב עינא דרש שתמא ומשמע אפילו אם נחלה בשבת, ולא היה

הדם שידחה יום טוב ודאי!?

ומתרצינן: **אלא**, ספק מצות תקיעת השופר פג-א שדוחה יום טוב היא באופן שהשומע הוא **ספק איש ספק אשה** [שפטורה ממצות שופר], שאף לו מותר לתקוע, ואפילו ביום טוב ודאי, ואף על פי שהמצוה שהוא חייב בה אינה אלא מספק.

וכיון שהתברר מה היא הקושיא שהקשו על רבי יוסי מסי מספק תקיעת שופר, יש לומר שרבי יוסי אינו חושש לפירכא זו, משום שרבי יוסי לטעמיה — דאמר: **אשה ודאית נמי תקעה!** שמותר לה לתקוע בראש השנה אף על פי שהיא פטורה בודאי מתקיעת שופר, וכל שכן מי שהוא ספק אם הוא חייב בשופר שמותר לו לתקוע, ולא משום שספק המצוה דוחה יום טוב. ואין להוכיח מזה לכסוי הדם, שהרי אסור לכסות ביום טוב דם שהוא בודאי פטור מכסוי כגון של בהמה. ואם כן, יש לומר שגם הכוי, הואיל וספק

כסוי נמי מדובר ברשות, שהשחיטה היתה בהיתר. והיינו, כששחט לצורך חולה, ומוכח שבכל זאת אין הכסוי דוחה שבת, וקשיא לרב עינא!

שנינו בכרייתא: **אמרו לו: תקיעת שופר בגבולין תוכיה, שאין ודאה דוחה שבת, וספיקה דוחה יום טוב** (19).

והוינן בה: **מאי ספיקה?** באיזה ספק מצות שופר מיירי שדוחה יום טוב? **אילימא ספק חול ספק יום טוב**, וכגון בשני ימי ראש השנה שכל אחד מהם הוא ספק אם הוא ראש השנה או לא [בזמן שקידשו החדש עפ"י ראית הלבנה ולא ידעו אם באו עדים], ונמצא שתקיעת השופר בשני הימים אינה אלא מספק, ובכל זאת דוחה יום טוב, אם כן יקשה — שהרי גם קדושת היום טוב היא בספק. **והשתא, ודאי יום טוב דחיא מצות השופר, ספק יום טוב ספק חול מיבעיא שתדחה!!** ואין להוכיח מכאן לספק כסוי

שהוא זכר, ובפשטות נראה ליישב, שמכל מקום הוכיחה הגמרא כי כשם שמותר להוציא לספק אשה משום ספק זכר כן מותר לכסות כוי שהוא ספק בהמה משום שהוא גם ספק חיה.

וביאור נוסף כתבו תוס', שספיקה דוחה יו"ט אף שיש בו איסור דרבנן כי תקיעה היא חכמה ואינה מלאכה, ונמצא שהוא עדיף מודאי שאינו דוחה את האיסור דרבנן שגזרו שמא יעביירו ברה"ר.

ובשאגת אריה [שם] כתב שאיסור תקיעה משום "חכמה" אינו חל על אנשים כיון שחייבים בתקיעה, אך **הרשב"א** בשבת [לה, ב] הוכיח מסוגיין שאסור לתקוע חוץ מתקיעות מצוה, וכן פסק הרמ"א [או"ח תקצו] וכן נקט הרא"ש ברה"ר [פ"ד סי"א] וביאר שם הקרבן נתנאל

19. תוס' הקשו איך הוכיחו מתקיעת שופר, והרי איסורה בשבת הוא רק משום גזירה שמא יוציא לרה"ר, והיא מלאכה שאינה אסורה ביו"ט ולכן הותרה ביו"ט אפילו לספק. ותירצו שגם ביו"ט יש איסור הוצאה ולא הותרה אלא לצורך, ועל צד הספק שהטומטום הוא אשה ופטורה יתכן לגזור משום האיסור להוציא.

ותירוצו זה כשיטתם בכיצה [יב, א] שגם ביו"ט אסורה הוצאה שלא לצורך מדאורייתא, אך רש"י שם סבר שרק מדרבנן נאסרה, ואם כן אין לגזור ביו"ט גזירה לגזירה שמא יעבור באיסור הוצאה דרבנן, וראה בסמוך שרש"י ביאר כתירוצו השני.

ובשאגת אריה [קז] הקשה הרי יש צורך בהוצאה זו כי הטומטום חייב לשמוע על צד